

XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA AMERİKA'YA OSMANLI GÖÇLERİ

Cemal AVCI*

ÖZ

Osmanlı devletinde ekonomik ve siyasi sıkıntılar özellikle 19.yy sonlarından itibaren yurt dışı göç hareketlerinin oluşmasına neden olmuştur. Devletin yüzyıllardır uyguladığı göç politikalarından farklı bir şekilde meydana gelen bu göçlerin büyük bir bölümü ise “Yeni Dünya” da denilen Amerika kıtasına yönelik olmuştur.

Biz bu çalışmamızda, XX.yy. başlarında Amerika kıtasına gerçekleşen göçleri özellikle Arjantin'deki Osmanlı Konsolosluğundan gönderilen raporlar ışığında ekonomik ve kültürel açıdan ele almaya çalıştık. Çünkü bu göçler üzerine yapılacak araştırmalar, sadece gerçekleştiği dönemin koşullarını değil, aynı zamanda, günümüzde söz konusu ülkelerdeki Osmanlı kaynaklı grupların varlığını ve kökenlerini ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Osmanlı devleti, Amerika, Arjantin

ABSTRACT

The Ottoman Migration to America in the early 20th Century

The economic and political difficulties in the Ottoman Empire gave rise to emigration movements especially from the late 19th century on, and in most of these cases, which were different from the usual policies in this respect, the destination was America, also known as the “New World”.

The focus of this study is on the emigration to the continent of America in the early 20th century particularly in the light of reports of economic and cultural issues sent by the Ottoman Consulate in Argentina. We looked into the reasons and lives of the Ottoman subjects who had emigrated to the regions mentioned in these reports as researches into such emigration cases will reveal not only the circumstances of the period but also the existence and family roots of such groups of Ottoman descent.

Key Words: Emigration, the Ottoman Empire, America, Argentina

* Yard. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, Bolu, camalavci@yahoo.com

Giriş

Araştırmamızda Osmanlı devletinde özellikle XIX. yüzyıldan itibaren Amerika kıtasına doğru yoğunlaşan göçler ele alınmıştır. Bu göçlerin nedenleri, göç edenlerin amaçları ve göç ettikleri bölgelerde neler yaşadıkları hakkında elde ettiğimiz bilgilere yer verilmiştir.

Osmanlı devletinin Amerikalılarla ilk karşılaşması Kuzey Afrika'da olmuştur.¹ Zaman içerisinde artan ticari ilişkilerin devamında, Amerikan ticaret gemileri İzmir Limanı'na kahve, baharat, mum, rom ve pamuklu ürünler getirip, afyon ve kuru meyve götürmüşlerdir. Özellikle, İzmir'den Çin'e yaptıkları afyon taşımacılığından büyük kârlar elde eden Amerikalılar, başlangıçta İngiliz Levant Company'nin himayesinde ticaretlerini sürdürdüler. Özellikle İzmir Limanı'nı kullanarak ticaret yapan Amerikan tacirleri, resmî Amerikan görevlilerin yokluğunda, Osmanlı bürokratları ve diğer yabancı ülkelerin tacirleriyle aralarında doğacak sorunların halledilmesi için çalışacak örgütü 1811'de kurdular. Bu Amerikan Ticaret Odası,² kısa sürede İzmir Limanı'na gelen Amerikalı tacirlerin ilk uğradığı yer haline geldi. Zaman içerisinde iki ülke arasında artan ticari ilişkiler I. Dünya Savaşı sırasındaki bozulmaya kadar gelişerek devam edecektir. Bu ticari ilişkilere paralel olarak, pek çok Osmanlı vatandaşının bölgeye göç ettikleri görülmektedir.

Göçlerin Nedenleri

Kimliklerimizin karmaşık ve yapılanmış doğasının farkında olmak, bize başka olanakların kapısını açan bir anahtar sunar: Bu, hikâyemizdeki öteki hikâyeleri görmek, modern bireyin görünür tamamlanmışlığındaki tutarsızlığı, yabancılaşmayı, yabancı tarafından açılan ve onu tahrip ederek içimizdeki yabancı sorununu tanımaya zorlayan gediği keşfetmektir.³

¹ Dünya ticaretinde büyük yere sahip olan Akdeniz'de söz sahibi olmak ABD için oldukça önemlidir. O dönemde Akdeniz'de söz sahibi olan Cezayir Beyliği'nin kendilerinden izinsiz dolaşan iki Amerikan gemisini ele geçirmeleri ABD'yi bu beylik ile anlaşmaya zorlamıştır. ABD, Cezayir Beyliği ile anlaşma (1795) yaptıktan sonra birer yıl ara ile Trablus ve Tunus ile de anlaşma imzalamıştır. Cezayir ve Tunus beyleri Türk olduklarından Osmanlı Devleti-ABD arasındaki ilişkiler dolaylı olarak başlamıştır. Yavuz Güler, "Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, (2005), s.230-231; Akdes Nimet Kurat, "Berberi Ocakları ile ABD Münasebetleri (1774-1916)", *Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.2, Ankara 1964, s.175-214.

² Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, Ankara, İmge Yayınları, 2000, s.9-11.

³ Iain Chambers, *Göç-Kültür-Kimlik*, Çev. İsmail Türkmen-Mehmet Beşikçi, İstan-

“Üçüncü dünya” pek çok açıdan hızla değişiyor. Bu kavram her zaman için birbirlerinden tamamen farklı toplum ve kültür tiplerinin içine tıkıştırıldığı yapay bir kavram oldu. Merkez ile çevre arasındaki ilişkiler değiştikçe ve yeni bir dünya sistemi oluşmaya başladıkça bu kavramdan yepyeni farklılık alanları fıskirtacaktır. Çevredeki kültürler farklı hızlarda ve farklı istikametlerde değişecektir. Ancak şundan emin olabiliriz: bu değişimler şu üç eksen boyunca gerçekleşecektir. Göç, kentleşme ve kültürel temas.⁴

Avrupa'nın yüzyıllar önceki yayılcılığı, dünyadaki çok etnikli çoğu topluluğun temelini atan büyük ölçekli nüfus hareketlerini başlatmıştır. Küresel göçün bu öncü dalgalarına karşın, insan topluluklarının, çok sayıda ülkenin etnik görünümünü temelden etkileyecek biçimde, karşılıklı etkileşimi ve kaynaşması devamlı sürmüştür.⁵ Gelecekte dünyadaki göçmen nüfusun devamlı artacağı kabul edilmekle birlikte, bunun 20 milyondan fazlasının mültecilerden oluşacağı tahmin edilmektedir.⁶

XIX. yüzyıl Osmanlı tarihine baktığımızda, devletin değişen dünya şartlarına ayak uyduramadığını ve zaman içerisinde bunun getirdiği sonuçların olumsuz etkilerini yansıttığını görmekteyiz. Yaşanan sosyal problemler ve artan işsizlik sorunu devleti sıkıntıya düşürmüştür. Osmanlı ülkesi içinde dolaşan ve insanların gelecekle ilgili duygularını sömüren misyonerler ve birtakım simsarlar, aldattıkları Osmanlı vatandaşlarını, Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Amerika ülkelerinde maceralara sürüklemişlerdir.

Ticaret layihelerindeki bilgilerden, Yeni Dünya'ya hayalleriyle göç eden bu insanların çoğunun, burada karşılaştıkları olumsuzluklar karşısında hayal kırıklığına uğradıkları anlaşılmaktadır. Çoğu Osmanlı vatandaşı, buralara yerleşme kaygısı taşımadan göç eden insanlar, para kazandıktan sonra tekrar vatanlarına dönebilmeyi amaçlamışlardır. Ama bu düşlerini gerçekleştirenlerin yanında sefalet içinde ölenleri de olmuştur. Dönecek parası dahi kalmayan bu insanlar uygun olmayan koşullarda yaşamış ya da en zor ve pis işleri yerine getirmek suretiyle sağlıklarını kaybetmişlerdir. Osmanlı göçmenlerinin genelde deri sanayisinde çalışmış oldukları

bul, Ayrıntı Yayınları, 2005, s.41.

⁴ Peter Wollen, “Tourism, Language and Art”, *New Formations*, 12, (Kış 1990), s.57.

⁵ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Haz. Cemal Güzel, Ankara; Ayraç Yay., 2005, s.257.

⁶ Giddens, *a.g.e.*, s. 258.

görülmektedir.

Yeni Dünya'ya göç edenlerin bir kısmı bir daha geri dönmeyerek, geleceklerini orada inşa ettiler. İlk kuşak göçmenlerin amaçlarına ulaşır, hül-yalarını gerçekleştirenler de vardır. Bunlar, Batılı seyyahların “uyuşuk”, “tembel”, “düzenbaz” sıfatlarıyla andıkları veya “eli palalı, burma bıyıklı, fesli korkunç Türk” olarak resmettikleri Osmanlı vatandaşlarının güçlüklerle nasıl baş edebileceğini ve sonu belirsiz bir maceradan nasıl başarıyla sıyrılabileceğini ispat edeceklerdir. Amerika'ya yerleşen Osmanlı göçmenleri arasında birçok isim dünya çapında üne kavuşmuştur. İmal ettiği sigaralardan servet kazanarak milyoner olup Manisa'da adını taşıyan bir çocuk hastanesi yaptıran Manisalı Moris Şinasi, ünlü film yönetmeni Germirli Elia Kazan, anne ve babası Harput'tan göç eden ünlü öykü yazarı William Saroyan, büyükanne ve büyükbabası İstanbul'dan göç eden ünlü pop şarkıcısı Neil Sedaka, ailesi Çanakkale'den göç eden ünlü şarkıcı Eydie Goyme, bileklerinin gücü, yetenekleri ve parlak zekâlarıyla ünlü olmuş göçmenler veya göçmen aileleri çocuklarından sadece birkaçıdır.⁷

Sanayi inkılâbı sırasında kentlerde yaşayan nüfusun yeterli olmadığı, bu kentlerin büyümek ve varlığını sürdürebilmek için köylerden yapılacak olan göçlere bağımlı olduğu bir gerçekliktir. Bu yüzden Osmanlı köyünün zaman içerisinde kentlere kaymış olduğunu ifade etmek fazla yanlış sayılmamalıdır. Fakat kentlerdeki büyüyen nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması noktasında zafiyetlerin olduğu da muhakkaktır. Çünkü söz konusu dönemde belediye hizmetlerinin fazlaca gelişmemiş olduğu bir gerçektir. Tüm bunları hesap ettiğimizde ise XVII., XVIII. ve XIX. yüzyılda Osmanlı kentlerinde yaşayan insanların Çin, Hindistan ya da Avrupa'da yaşayan insanlardan daha sağlıklı koşullara sahip olduğunu söyleyebilmek imkân-sızdır.

XIX. yüzyıla geldiğimizde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sıkıntılar nedeniyle gerek hayatlarını kazanmak, gerekse diğer sebeplerle Osmanlı vatandaşlarının ülke dışına göç ettikleri görülmektedir. Osmanlı devletinde incelediğimiz konu bağlamında Amerika Birleşik Devletlerinin yanı sıra, Güney Amerika'da Arjantin başta olmak üzere Şili, Uruguay gibi ülkelere yoğun göçler olmuştur. Günümüzde bu ülkelerde dedeleri Osmanlı tebaası olan büyük bir Sefarad ve Ermeni topluluğu yaşamaktadır.

⁷ Rifat N. Bali, *Anadolu'dan Yeni Dünya'ya Amerika'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 21.

Osmanlı toplumunda, 1900'lü yılların başlarında yoğunlaşan bu göçlerde, göçmenler Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Amerika'ya daha çok para kazanmak, kendinin ve ailesinin refah düzeyini yükseltmek amacıyla gitmişlerdir. Göç eden Türk işgücü, ağırlıklı olarak kırsal kökenli ve vasıfsızdı. Kitlesele ulus-ötesi nüfus hareketlerinin özelliklerinin her dönem ve her millet için ayrı ayrı incelenmesi ve buna göre stratejiler geliştirilmesi gerekse de, bunlar bazı genel özellikler açısından birbirleriyle benzerlikler gösterirler. Türk göçmenlere baktığımızda onların ABD'ye aynı dönemlerde gelen Avrupalı göçmenlerle aralarında dil, din, yaşam koşulları, sosyal ve kültürel özellikler açısından ne denli büyük farklar olduğunu görmekteyiz. Bundan dolayı, ABD'ye ilk Türk göçünü hem uluslararası göç hareketlerinin çağdaş çözümlenmeleriyle, hem de Türk göçüne özgü birtakım bulgularla incelemek, bu konunun daha iyi kavranmasını sağlayacaktır. Amerika Birleşik Devletlerine ilk Türk göçü bir işgücü göçü niteliği taşımaktadır. Bu nedenle karakteristiğın göz ardı edilmemesi gerekmektedir.⁸ Osmanlı göçmenleri kendilerine has kültürel değerleriyle yeni göç ettikleri bu bölgelere adapte olma konusunda oldukça zorlanmışlardır. Dönemin Ticaret Layihalarına baktığımızda, biraz para kazanarak geri dönme arzuları karşımıza çıkmaktadır. Bu durum onların yaptıkları işlerde belirleyici olmuştur. Daha çok ve çabuk para kazanabileceklerini düşündükleri ayak işleri ya da dericilik gibi sağlıkları açısından son derece zararlı sonuçlar doğuracak işlerde çalışmışlardır.

ABD'ye ilk Müslüman Türk göçü XIX. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Bu eğilim Balkan Savaşları sırasında doruk noktaya ulaşmış, fakat I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru bu sayı oldukça azalmıştır. Nihayet, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte giden Türklerin bir bölümü geri dönmüş, daha sonra yaşanan büyük ekonomik buhranın etkisiyle de geri dönenlerin sayısı fazlaşmıştır. Türk göçmenlerin en önemli özelliklerinden biri, neredeyse tamamını erkeklerin oluşturduğu vasıfsız işçiler olmaları, daha çok ABD'nin Detroit, Lynn, Peabody, Salem, New York, Chicago gibi endüstriyel şehirlerinde bulunmaları ve amaçlarının biraz para biriktirdikten sonra kesin dönüş yapmak olmasıdır.⁹

Göçü hızlandıran nedenlerden biri de İkinci Meşrutiyetin ilanına kadar

⁸ Işıl Acehan, "Eski Dünya'dan Yeni Dünya'ya: Anadolu'dan ABD'ye İlk Müslüman Türk Göçü Üzerine", *Doğu-Batı*, Ankara, yıl.8, Sayı 32, s. 221.

⁹ Acehan, a.g.m., s. 223.

bedel ödeyerek askerlikten muaf tutulan Gayrimüslim tebaa için İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra askerlik hizmetinin zorunlu hale gelmesiydi. Özellikle askerlik hizmetini zorunlu hale getiren 113 Sayılı Kanun'un kabul edilmesinden hemen sonra 1909 yılının Ağustos ve Eylül aylarında yoğun bir pasaport başvurusu görülecektir. Pasaport talebinde bulunanlar pasaportlarını kolaylıkla elde ediyorlardı. Bazı Amerikan Konsolosluğu görevlileriyle bir takım simsarlar da bu konuda Gayri Müslimlere yardımcı olmaktan geri durmuyorlardı.¹⁰

Göçün hızlanmasına yol açan diğer önemli bir neden 19. yüzyılda meydana gelen iki teknolojik yeniliktir. Bunlardan ilki buharlı gemilerin yelkenli gemilerin yerini almasıydı. Böylece yelkenli gemilerle bir ayın üzerinde bir zamanda ulaşılan Amerika, buharlı gemilerle bir veya en fazla iki haftada ulaşılabilir hale gelmişti. Dahası yelkenli gemiler ticari kargo buldukları zaman hareket ediyor, buharlı gemiler ise hareket günleri belli düzenli tarifelerle çalışıyorlardı. İkincisi ise telgraftır. 1866 yılından itibaren Avrupa haber ajansları transatlantik telgraf hizmeti sayesinde Amerikan ekonomisindeki en son gelişmeleri takip edebiliyor ve kamuoyuna anında aksettirebiliyorlardı. Bütün bu nedenlerden ötürü 1820 ile 1860 yılları arasında beş milyon, 1860 ile kitlesel göçe son veren kota sisteminin kabul edildiği 1924 yılları arasında da otuz bir milyon göçmen Amerika'ya gelecekti.¹¹ Diğer taraftan Osmanlı hükümetinin, çeşitli nedenlerle ülkeden göç edenlerin göçlerini engelleme konusunda tutarlı bir politika benimsememesi, Osmanlı ülkesinden Amerika kıtasına doğru nüfus hareketinin devam etmesine sebebiyet vermiştir.

Osmanlı Göçmenleri

Göçmenlerin Yeni Dünya'ya vardıklarında ilk ayak bastıkları yer önce Ellis Adası sonra New York idi. Bu nedenle göçmenlerin büyük bir çoğunluğu New York'a yerleşmiştir. Ancak New York dışında birçok başka kentte de yoğun olarak, özellikle de Osmanlı Yahudi nüfusuna rastlanıyordu. Bunlardan biri New Brunswick'dir. 1910 yılında bu kentin toplam 2.500 kişilik Yahudi nüfusunun üçte biri, İstanbul, Çanakkale, İzmir, Selanik ve başka büyük Osmanlı kentlerinden gelen göçmenlerden oluşu-

¹⁰ Ufuk Gülsoy, *Osmanlı Gayri Müslimlerinin Askerlik Serüveni*, İstanbul, Simurg Yayınları, 2000, s. 146-147.

¹¹ Bali, a.g.e., s.24.

yordu.¹² 1913 yılında Cincinnati'de yapılan bir araştırmada toplam 249 aile ferdinden oluşan elli Sefarad ailenin mevcut olduğu tespit edilmişti.¹³ 1913 yılında yayınlanan bir araştırmaya göre ise Sefarad Yahudi göçmenlerin Amerika'da yerleştikleri yerler şöyleydi:¹⁴

<i>Yerleşilen kentler</i>	<i>Yaklaşık Sefarad nüfusu</i>	<i>Buraya Geldiği kentler</i>
Seattle	600	Rodos, Çanakkale
San Fransisco	100	Halep, Bağdat ve Anadolu
Atlanta	100	Rodos, Bodrum, İstanbul, İzmir, Manisa, Çanakkale
Rochester	90	Manastır
Portland, Oregon	80	Rodos, Çanakkale, Tekirdağ, Marmara Adası
Cincinnati	70	Çanakkale
Chicago	70	Fas ¹⁵ ve Anadolu
Los Angeles	75	—
Glenham, New York	70	Çanakkale, Selanik
Raritan, New Jersey	70	Çanakkale
Gary, Indlana	70	Rodos, Marmara Adası
Indianapolis	50	Manastır
Montgomery	50	Rodos

¹² Joseph M. Papo, *Sephardim in Twentieth Century America*, California, Pélé Yoetz Books and Judah L. Magnes Museum, 1987, s. 270.

¹³ Papo, a.g.e., s. 279.

¹⁴ D. De Sola Pool, "The Levantine Jews in the United States", *The American Jewish Year, Boofe 5674, October 2, 1913 to September 20, 1914*, s. 207-220, s. 212. Atlanta ile ilgili bilgiler şu makaleden derlenmiştir: Yitzchak Kerem, "The Settlement of Rhodian and Other Sephardic Jews in Montgomery and Atlanta in The Twentieth Century", *American Jewish History*, 85.4 (1997), s. 373-391. Portland Yahudi Cemaati için Jonathan Singer'in kısa tarihçesine bakılabilir: "History of Congregation Ahavah Achim", <http://ahavahachim.com/history.htm>.

¹⁵ Bilindiği üzere II. Bayezid zamanında Osmanlı ülkesine sığınan İspanyol Yahudilerin bir kısmı da Fas'a yerleşmiştir. Fas Osmanlı devleti tarafından yönetilmişse de Başkonsolos hazırladığı layihada Fas'tan yapılan göçlere de yer vermiştir

Yoğun göç hareketinin gerçekleştiği ülkeler arasında Güney Amerika ülkeleri, özellikle de Arjantin ve Brezilya bulunmaktadır. Başkonsolos Emir Aslan'ın,¹⁶ Buenos Aires Limanına ulaşan Osmanlı göçmenlerinin toplam sayısı hakkında verdiği tablolar konsolosun isteği üzerine Genel Göçmen İdaresinin göndermiş olduğu bilgiler ışığında rapora eklenmiştir. 1904-1914 seneleri arasında Arjantin'e gelmiş olan göçmenler tablo olarak şu şekilde verilebilir.¹⁷

Sahib-i san'at- amele	5.000
Seyyar satıcı	15.000
Rencber	35.000
Tacir	10.000
İhtiyar ve Sucu ¹⁸	15.000
Kadın	5.000
Toplam	85.000

Bu insanların yaptıkları işlerdeki kazançları da fena sayılmamaktadır. Tabloda görüldüğü gibi 10.000 tacir bulunmaktadır. Bunların da her birinin ortalama kazancı 10.000 pezo kadardır. (1 Pezo 2 Frank 20 santim kıymetindedir.) Böyle bir hesaplamadan devamla tüm tüccarların serveti $10.000 \times 10.000 = 100.000.000$ pezoyu bulmaktadır.

Toplam sayısı 35.000 dolaylarında bulunan rencber takımı günlük 2 pezo yevmiye ile çalışmaktadırlar. Fakat buğday ve mısır hasat zamanlarında bu miktar günlük 4,5 pezoya kadar yükselmektedir.

Değınmemiz gereken bir diğer konu ise Buenos Aires'te yaşayan Osmanlı göçmenlerinin sosyal hayatlarıdır.¹⁹ Buenos Aires şehri Arapça olarak çıkarılan gazetelerin en fazla neşredildiği yerdir. Burada iki tane günlük, 5-6 tane haftalık ve bir tanede 15 günlük gazete çıkarılmaktadır. Bu haliyle çıkarılan gazeteler oldukça fazla görülmektedir. Halbuki burada yaşayan Fransızların %92'si okuma-yazma bildiği halde günlük sadece bir gazete ile yetinmektedirler.

¹⁶ Buenos Aires Başkonsolosu Emir Aslan.

¹⁷ BOA., *Ticaret Layihaları*, Numara: 7, İstanbul, Necim İstikbal Matbaası, 1328 (1910), s. 111-122.

¹⁸ Layihada yaptıkları iş suçu olarak ifade edilmektedir.

¹⁹ *Ticaret Layihaları*, Numara:9, İstanbul, Matbaa-i Amire, (1912), s.1-12. (Ekler kısmında 9 Numaralı Ticaret Layihası'na ait örnek sayfalar verilmiştir.)

Layihalarda göze çarpan bir başka konu da, %30 okuyup yazabilen bir topluluk için yedi sekiz gazetenin çıkıyor olmasıdır. Bu gerçekten ciddi bir hadisedir. Bu nedenle bunların hiçbirisi masrafını çıkaramamakta ve ekserisi ecnebinin verdiği ilanlar olmasa, yalnızca aboneleriyle hayatlarını devam ettirecek gibi görünmemektedir. Bu gazetelerin Avrupa gazeteleri gibi abone ücretlerini peşin almadan gazete göndermemek gibi bir lüksleri de bulunmamaktadır. Buna karşın yayın hayatlarını devam ettirebilmeleri için yeni abone kaydına ihtiyaçları vardır. Zamanlarının bir kısmını bu abonelik bedellerinin tahsili için sarf etmektedirler. Bunu gerçekleştiremedikleri zaman bazen ücretlerini ödemeyen aboneleri gazetede ilan etmektedirler.

Başkonsolos Emir Aslan, yaptığı incelemeler sonunda şunlara dikkat çekmektedir. Gazeteler, bu sorundan başka abonelerin mizacına hizmet mecburiyetiyle, sayfalarında lüzumlu-lüzumsuz mektuplar veya vesikalar neşretmektedirler. Bu durum da gazetenin manevi kıymetini düşürmektedir. Bu gazeteler genelde sermayesiz işe başladıkları gibi, ilana para vermek âdeti de yaygın olmadığı için; bunların yaşamları çok zor şartlar içerisinde geçmektedir. Bazıları doğru birkaç cümleyi bir araya getirmek veya sadece yüzeysel bir ecnebi lisana sahip olarak bir gazetenin idari ve yazı işlerini yerine getirebileceklerini zannetseler de, okuyucular arasında lisani iyi olanlar bu gazetelerle ecnebi gazeteler arasındaki farkı çok güzel takdir etmektedirler. Bu yüzden de, bu gazetelerin yerine ecnebi gazetelere abone olmayı tercih etmektedirler.

Bu gazetelerin bir başka önemli özellikleri de çıkarları için her türlü yola başvuruyor olmalarıdır. Bunlar arasında şantaja varan girişimler de yer almaktadır. Böyle halleri olan gazetenin, çok geçmeden satışı azalmış ve kapatılmak zorunda kalmıştır. Sahibi de devamında çekip gitmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı Başkonsolosu Emir Aslan'ın vermiş olduğu istatistiklerden hareketle bölgedeki Osmanlı vatandaşı varlığının hiç de azımsanamayacak boyutta olduğu görülmektedir. Pek çok değişik meslekten ve mezhepten Osmanlı halkı bölgeye göç etmiş ve para kazanmak için mücadele etmişlerdir. Bu meslekler arasında en fazla icra edilen çiftçilik ve ameleliktir. Bunun yanında 1 tane de artist olarak kayda geçmiş göçmen görülmektedir.²⁰

²⁰ Bkz. Ek:3; *Ticaret Layihaları*, Numara:9, İstanbul, Matbaa-i Amire, (1912), s.120.

Göç etmiş Osmanlı tebaasının cinsiyetleri itibariyle karşılaştırıldığında oluşan tablo, gidenlerin pek çoğunun burada para kazandıktan sonra dönmek arzusunda oldukları tezini destekler niteliktedir. Aşağıda verdiğimiz tablolar bu durumu daha güzel ifade etmektedir.

1911 senesinde Arjantin'e göç eden Osmanlıların istatistikî²¹

1911	Giren	Familya itibariyle		Mezhep itibariyle	
Kanun-i sani	837	10.722	Erkek	Katolik	5.514
Şubat	446	942	Çocuk	Müslüman	5.290
Mart	501	1.457	Kadın	Protestan	510
Nisan	769	484	Kız	Maruni	250
Mayıs	709	13.605	toplam	Rum Ortodoks	209
Haziran	1.955			Musevi	165
Temmuz	1.264	Cins itibariyle		Mezheb-i muhtelif	953
Ağustos	617	5.271	Türk	Toplam	13.605 ²²
Eylül	2.079	8.198	Suriyeli		
Teşrin-i evvel	1.443	69	Ermeni		
Teşrin-i sani	1.402	30	Arnavud		
Kanun-ı evvel	1.587	10	Makedonyalı		
Toplam	13.605 ²³	13.605 ²⁴			

Görüleceği üzere 1911 yılında Arjantin'e 13.605 Osmanlı vatandaşı gelerek yerleşmişlerdir. Erkek sayısı ile kadın sayısı arasındaki büyük farktan da anlaşılacağı üzere, daha önce ifade ettiğimiz gibi erkekler, para kazanma arzusuyla ailesinden ayrı olarak çalışma gayesiyle bu göçe kalkışmış-

²¹ *Ticaret Layihaları*, Numara:9, İstanbul, Matbaa-i Amire, (1912), s.10.

²² Hesaplamlarda yanlışlık vardır. 13.605 olarak gösterildiği halde toplama işlemi sonucu 12.891'dir.

²³ Hesaplamlarda yanlışlık vardır. 13.605 olarak gösterildiği halde toplama işlemi sonucu 13.609'dur

²⁴ Hesaplamlarda yanlışlık vardır. 13.605 olarak gösterildiği halde toplama işlemi sonucu 13.578'dir.

lardır. Müslüman halk dışında Protestan, Maruni, Rum Ortodoks ve Musevilerin; Balkanlar, Anadolu ve Suriye'den göç ettikleri görülmektedir.

1900-1910 yılları arasında Arjantin'e göç eden Osmanlı nüfusunun dö-kümü de şu şekildedir.²⁵

Sene	Giren	Çıkan
1900	1.583	425
1901	2.159	535
1902	1.671	676
1903	1.450	444
1904	3.226	665
1905	7.085	712
1906	7.777	798
1907	7.436	1.198
1908	9.111	1.025
1909	11.760	1.628
1910	15.478	1.862
Toplam	68.741 ²⁶	10.068 ²⁷

1914 senesi içinde Arjantin'e ulaşan göçmenlere ait istatistikî bilgilere bakıldığında da;

Kanun-i sani	1.354
Şubat	955
Mart	1.426
Nisan	1.098
Mayıs	1.532
Haziran	1.108
Temmuz	1.205
Ağustos	896
Eylül	1.291
Teşrin-i evvel	2.194
Teşrin-i sani	3.767
Kanun-ı evvel	3.565
yekun	20.391

²⁵ *Ticaret Layihaları*, Numara:9, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1330 (1912), s.11.

²⁶ Hesaplamalarda yanlışlık vardır. 13.605 olarak gösterildiği halde toplama işlemi sonucu 68.736 olarak görülmektedir.

²⁷ Hesaplamalarda yanlışlık vardır. 13.605 olarak gösterildiği halde toplama işlemi sonucu 9.968 olarak görülmektedir.

tablosu oluşturulabilir. Genel olarak değerlendirildiğinde 1904 tarihinden 1914 tarihine kadar Buenos Aires şehrine göç eden Osmanlılara ait istatistik ise;²⁸

1904	Senesinde dahil olanlar	3.226
1905	Senesinde dahil olanlar	7.085
1906	Senesinde dahil olanlar	7.177
1907	Senesinde dahil olanlar	7.436
1908	Senesinde dahil olanlar	111
1909	Senesinde dahil olanlar	11.765
1910	Senesinde dahil olanlar	15.478
1911	Senesinde dahil olanlar	13.605
1912	Senesinde dahil olanlar	19.792
1913	Senesinde dahil olanlar	20.391
Yekun		115.066

Bu göçlerin 1911 senesinde gerçekleşmelerinin açılımı ise şu şekilde verilebilir.²⁹

Familya itibariyle	Mezheb itibariyle
Erkek: 10.722	Müslim: 5.290
Çocuk: 942	Katolik: 5.514
Kadın: 1.457	Protestan: 510
Kız: 484	Mezheb-i saire: 2.291
Yekun: 13.605	Yekun: 13.605

Sonuç

Özellikle Arjantin'in Buenos Aires şehrinde görev yapan Emir Aslan'ın hazırlayarak Bab-ı Aliye sunmuş olduğu iki ticaret raporunu esas alınarak hazırladığımız çalışmada ortaya çıkan sonuçlar göçün hangi boyutlara geldiğini açıkça göstermektedir.

Tablolarda açıkça görüldüğü gibi sadece Arjantin düşünülecek olsa bile buraya bir sene içinde 85.000'lere ulaşan göç ciddi bir rakamdır. Bu sayının diğer ülkelerde dahil edildiğinde ulaşacağı rakam pek çok soruyu da

²⁸ *Ticaret Layihaları*, Numara:9, İstanbul, Matbaa-i Amire, (1912), s.11.

²⁹ *Ticaret Layihaları*, Numara:9, İstanbul, Matbaa-i Amire, (1912), s.12.

beraberinde getirecektir.

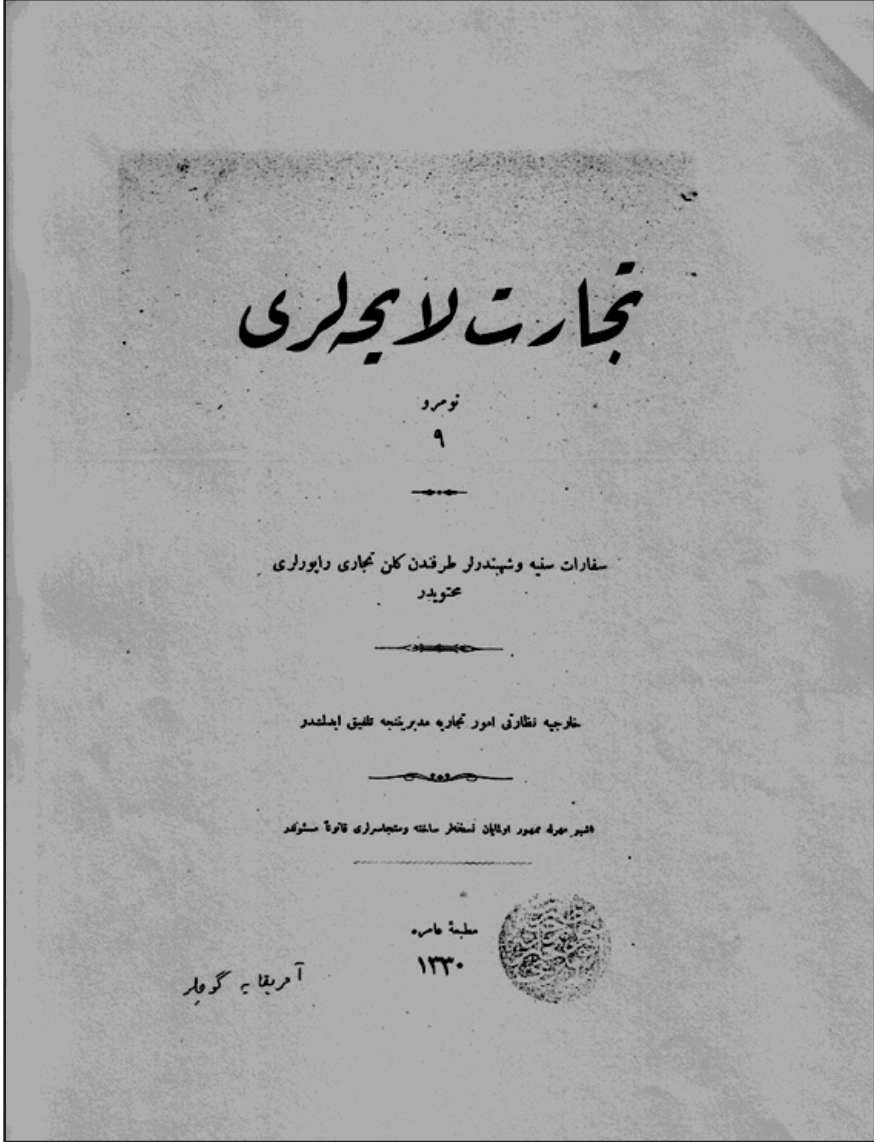
Göç etmiş oldukları dönemdeki zor ulaşım şartları ve kabul edilmeleri için gereken sıhhi şartlara kadar pek çok denetimlerin yanı sıra, dilini dahi bilmedikleri bir coğrafyada karşılaştıkları zorluklarla mücadele etmişler, kendi aralarındaki birliği sağlam kılmak için gazete çıkarmaya varan çabalar göstermişlerdir.

Çalışmamız Osmanlı devletinin son yüzyılında yaşanan bu göçlerde ki Gayrimüslim oranını da 5-10 yıllık da olsa örneklemeye çalışmaktadır. Görüleceği üzere ülkenin dört bir yanından değişik etnik gruplar çeşitli nedenlerle ülkeyi terk etmişlerdir. Göçmenlerin çoğunluğunun Gayrimüslim olduğu görülmektedir. Sayıları yüz binlere ulaşan bu göç dalgalarının sonunda Osmanlı coğrafyasında yaşayan Gayrimüslim nüfusunun oranındaki düşüş de göz ardı edilmemelidir.

EKLER: 9 Numaralı Ticaret Layihası'ndan örnek sayfalar

Ek: 1

BOA., *Ticaret Layihaları*, Numara 9, Matbaa-i Amire, sene 1330.

Ek:2

BOA., Ticaret Layihaları, Numara 9, Matbaa-i Amire, sene 1330, s.112-113.

<p>112</p> <p>بوشوس آیرس شهیدرلیگی</p> <p>عالمک غنایه توتوتاری بوراده فوق الساده بر شهرت و رغبت مظهر اولدوقاری حالده بو تجارله مشغول اولونلر عددی بوشوس آیرسده انجمن ایکی کیمی باغ اولیور. اسرقالی متقیاناز برچوق فداکارلارله پایدقاری رفاکارلر تیجسمنده نیک توتوتاری کسب ایتیلکری شهرتین خفله استفاده ایتکمددرلرکه زرینک بویخصوصده کاتدینسی هلمکنه قارشو عاذا رککنه دینلرچک درجهده اهمیت حازدر.</p> <p>منسوجات غناییدن اییکلی قاندرله خالیرمزک مظهر رغبت اولاری دائرة امکارده ایکن بوشوس آیرسده بوجیمارت الهه اشتغال اینل بنی تجاریمکار ماللری انجمن فوق العاده فاختش فینان طلبانلری مشقارینک هفتاده سبب اولقدمددر. فی الحقیقه بونلر مطالبه یسه کدان کرامسی الهه معارف غنیه و کرک رسمنکن هالیبه مال اولدینن کی ملاحظه یله حق وریکمده ایسایرده بونلر الهه مشقارینک عددینک تریدینه موفق اولدملاری کورورولکمددر.</p> <p>اوروللی، اسرقالی تجارک قسم اعظمی درت نیرسه طرقتده کندیلرینه یک بویوک منتقلر تانین ایدمک قنیده موفق اولیورلر، تجار غناییدن ایسه یک اثرینک بونجیلاره مظهر اولدیله کرای کورولکمددر. بونک سلیدی بزه اورویا اسرقالیلرک مالک اولدینن رؤیت نذیق الهه مملومات کلیه تجاریه نیک بولماسی بونک تیجسلیب سندن اولان زرد، جاراتسزک، اعاده مترقی کی بر جالب روحسمنک شائلی تجاری اوززیده حکمفرما اولسبه ایضاح اولنه میلیه.</p> <p>سرمایه نیک دخی بو خصوصده تأثیر عظیمی اولدینن وارسته ییلدر. بوراده تریدات و تالیسناه عاقد انیا و اتمه تجاریه نیک معنوی اولنه متوقدر. وجوده کتیرمک اهمیت سرمایه الهه اعتبار ملیه صاحب اولنه متوقدر. اورویالی تجارک اکثری بونلر مالک اولوق کلنلاری حالده وطنداشلر. مزایه قسم کلیسی بونلر محرمددر، قسم اعظمی هیچ برلاره به صاحب اولقدسزین</p>	<p>113</p> <p>بوشوس آیرس شهیدرلیگی</p> <p>بورابه کلکمده و سوقاقلرده اولره بری صاهوق سنلرجه دوام اینل بر اداره و اقتصادک تیجسمنده نهایت بر دکان صاحب اولقدمددر. بورابه واسل اولونج نظر دقعی وطنداشلرک بو حال لیس اشکال جلب ایتدی. ایتمکله وطنداشلرین دها اینل بر طرقتده تعقیب امل الهه اکسلاپ تروت ایسوسنر. اوزانینده بو طریق ایسه زراعتدر. مهاجرین غنایه بو جهته رغبت ایتیلکری صورتده یک از زمانه تانین تروت ایدرک ملککنلریسه عودت ایدمکچلری عققددر. چونکه موسم حصاده بر عملیکن بومیسو ملککنلرک کسکال خیرتسه مسای بر مبلغ درجسمنده دور. بو سولک محصولات انناسمنده عملیه زراعیه میننده اوتوز ییکلی متجارتو غنایه جالیتمش و ارزانتیک اون میلیون پمسوس بیی بر میلیون شائلی براسی درجسمنده بر مکاتفه مساعیسه کسب اشتغاق ایتلدر. غناییلری زراعته تفویضه ایکی منفعت کورویوروم: بری، وطنداشلرین ایمن بر طرقتدن آرزمانه تروه ایصال ایتک، دیکریده فن حاضرده کوره زراعت ایتک اسولنی غناییلره اوکرتکدر. چونکه بونلر بالاخره ملککنلریسه عودتدر نه هم ارزانتیک یازمسی، همه ملککنله مشهور اولان اسول زراعیستی دخی بر لکمده کتیرمکچلرکدر.</p>
--	--

Ek:3

BOA., Ticaret Layihaları, Numara 9, Matbaa-i Amire, sene 1330, s.120-121.

۱۲۱	بوتوس آيس شهيدلىكى	۱۲۰	بوتوس آيس شهيدلىكى
	مهاجرين		صنعت حسابيه
	۴۶۱		چيشي
	۳۵۲		دولكر
	۵۶۴		پروكار
	۶۳۳		قصاب
	۱۰۵۱		مراغوز
	۱۱۰۰		آنجى
	۸۱۹		نچار
	۱۸۵۶		رزى قادين
	۲۲۱۸		صانچى
	۲۰۰۹		الكترىقى
	۲۰۳۶		قاش
	۲۳۷۹		آرنىست
	۱۵۴۷۸		دهيرجى
			علا
			بجرهلى كيجى
			ماكلىست
			متوع - صنت
			خدمتى
			نيو غراف
			پازجى
			قولدرجى
			بوتوس آيس شهيدلىكى
			۱۳۶۰۵
			بوتوس آيس شهيدلىكى
			۱۲۰

۱۹۱۰ سنه سنه ارژانته مهاجرت ايدن عشا نيليرك عددىنى
كوستون ايسانتىقتدر .

